

„Žemaitē gīvenēms“ – vākams, anū tievelems ē muokītuojems skērts leidēnīs

Paskotēnēs metās žemaitēškā parašītu kningu bēbliuoteka papēlda vēs daugiau ē daugiau naujū leidēniū, tarp anū – ē 2022 metās Telšiūs ēšleista Plungēs „Saulēs“ gimnazējēs muokītuojēs BARNĒŠKIENĒS RĪTAS „Žemaitē gīvenēms“. Atsēvertēs anou karto so kningas pagrindēnio veikiējo Vacio-ko atsēdori anuo buočiū senuovēnie žemaitiu suodībuo. Priš tavi atsēver „Babas truoba“, „Buočiaus kēims“. Čē sosēpažīsti so suodības šeimīnīkās, „Pribuoru“ dalīe – so seniau nauduotās darba īronkēs ē padargās. Tuoliau – pasakuojēms aple doris, daržieli, tvuora, longus, longēnīčēs, patruovas, drabužiūs, kningas, žaidēmus, švēntēs, raštus, šaukšta. Ī ē žemaitēšku žuodiu žuodīnīelis, pagrindēnēs žemaitēška rašta taisīklēs. Kuožnamē kningas skīriou – anuo temā aktoalē krīžēžuodē, galvuosokē, iduomīausēs uždoutīs.

Kningas autuorē maluonē sotēka atsakītē i mūsa žornala klausēmus. Anou kalbēna MUKIENĒ Danutē.

– „Žemaitē gīvenēms“ – jau treti Tamstas spaudā parēngta ugdīmou skērta kninga. Kas pakosavuojē jimtēis tuokē darba?

– Plungēs „Saulēs“ gimnazējuo 10 metu torio „Etnēnēs koltūras“ būrieli, tēik pat metu torio devintuo klasīe lietoviu kalbuos ēr etnēnēs koltūras muodoli. So devintuokās aptaram kalēnduorēnēs, šeimuos švēntēs, mētuoluogējē, tautēnius apdarus, liaudēis arkētektūra, ornamēntus, audēma raštus. Linksmīausē dalis būn pavasari, ka vēsus vedous i kēima „Vuoži muštē“, „Kiaušī neštē“, „Drambli“ žaistē. Vākā nebžēna, ka ī tuokiū žaidēmu. Ēš pradiū stuov, nedrīst, netopas, paskiau isēdroušēn ē kalīduoriūs par partraukas muš „Žioži“, žaid „Sogedosi tilīpuona“, ožmēršē aīfuonus... Ē kuožnās metās matau, kad anēi nieka nebžēna aple žemaitēška suodība, dāktus, rakondus, pribuorus. Liuobo vēsus vežtēis i Godelīus – Reginas ē Jostīna Juonošū suodība paveizietē tū senū dāktū. Dabā ē Juonošū jau nebie. Vēn toriejau minti, ka rēktom ožrašītē, padērbtē galvuosokiu, kuokiū nuors pratību, ka vākā dā pamatīto bēnt portēgrapējēs. No, ē 2022 metus Plungēs savēvaldībē paskelbē Žemaitiu kalbuos metās, vo Plungēs mers moni itraukē i tou gropē, katra toriejē sogalvuotē, kāp mēnavuosem tus metus. Aš ē prisēžadieju, ka galietiuo parašītē tuokē kningelē, lēgo pratības, kor būtom ē pastatū pavadēnēmā, ē patruovas, ē rakondā, ē gramatikelē, kāp skaitītē ē rašītē žemaitēškā.

– Gal galiotomėt trumpā papasakuotė aple sava dvė pėrmuosės kningelės?

– Aš pati eso kretingėškė. Pradiejau dėrbtė Kretinguos tretiuo vėdorėnie mokikluo. Jau tėn toriejau tuoki būrieli ē so vākās rokavaus žemaitėškā. Prišnekėnau vākus, ka anėi sorašitom, kuokius žaidėmus žaid ē kuokius anū tievā liuob žaistė. Dā paprašiau dailies mokituojės Astas, ka papaišitu iliustracėju. Ė 1993 m. ēšėjė kningelė „Žemaitoku žaidamė žaidėmaa“ (tumet kalbininkā Pabrieža Jūzaps ē Gėrdienis Aleksėndra dā rekomendava rašitė po dvė raidės balsiu ėlgomou paruodītė). Vo kas par džiaugsmos bova mona vākams, ka tou kningelė ēšspausdėna – vėsė pasėjota ligo esou rašituojė!

Paskou pradiejau mėslītė, ka rėktom ē daugiau tėms vākams doutė žėniū aplė senuovės žmuoniū gīvenėma, papruotius. Toukart dā nebova nikuokiū vaduovieliu, skėrtū etnėnė koltūrā diestītė muokikluos. Ė viel pradiejau rinktė medžiaga, galvuotė klausėmus, oždoutis. Tėp ēšėjė, ka parėngiau spaudā sau ē kėtėms mokituojems rėkalinga ontroujė kninga – 2003 m. ēšleidau „Po ažuolo šakom“.

– No vuo kuokėi bova pagrindėnė tėkslā jemon-tėis tretiuosės kningas? Kuokė ī anuos ėstuorėjė? Kas bova dėdėijė Tamstas pagelbininkā?

– Knigėlė „Žemaitė gīvenėms“ gėmė veizont ī suodība, katra ē dabā tebstuov netuolėi Plateliu. Tėn gīven buočios so baba. Atvažiou anūkā ē anėi nedīvuojės, ka buočios juovala kiauliems laika kamėnė. Tėp nutėka, ka vėns tū anūku atėjė pas moni muokītėis. Žemaitiu dailies muziejus paskelbė konkursa. Anuo dalīvė toriejė nufilmoutė sena suodība. Pasiūluojau tam vākou: nufilmouk sava buočiaus truoba so tou kamėnu, nufilmouk, kāp baba kep douna senuovėniamė pečiou, ē siūskiau ī konkursa. Anuo filmielis „Babas douna“ laimiejė pėrma vėita.

„Žemaitė gīvenėmė“ aš rašau tėp, kap Vacioks (ons galiotom būtė 10–13 metu omžiaus, tėik dabā ī mona sūnou). Ons atvažiou ī tou suodība ē vākštuo so baba ē so buočio. Tus pastatus, katrū tėn nie, aprašau ēš atmintėis, nes mona patiuos buočė gīvena tuokiuo pat suodībuo, toriejė laidari, karklės, tėn aš pati eso lakstiusi po žardėina. Pribuoru ē kėtū dāktū portėgrapėjės sodiejau ēš Godeliūs gīvenusiu Juonošū muziejaus. Rast' anuos ē nedėdėlė kuokībėškas, bet tuo muziejaus ikūrieju nebie, vo

Barnėškienė Rita. Portėgrapėjė ēš R. Barnėškienės arkīva

aš nuoriejau nuors tėp ēšsauguotė anū atmėnėma. Parašiau teksta, prigalvuojau, kāp patėkrintė, a vākā ē kėtė skaitītuojė tus senuovėnius žuodius atsėmėn, paprašiau sava mokiklas teknoluogėju mokituojės Valoženės Bruonės, ka nupaišito oždoutims skrīnė, šaukšta, longėnės... Nuoriejuom, ka vėskas būtom žemaitėškā ėr aplė žemaitius. Mona dailėninkė beskaitīdama atsėmėnė, ka pati īr augosi tuokiuo pat kaima suodībuo, ē pradiejė iliustroutė čiut ne kuožna poslapi; jau reikiejė anou ē kėik pristabditė... No, vo kas ēšėjė ēš vedėms darba, pasėmatė ēšspausdėnos kninga. Anou leidau Telšiū spaustovie. Paveikslelius ē poslapiu kraštelius padiejė somaketoutė dėdėlė vīkosi dizainerė Sošinskītė Agnė. Vėršeliou panauduojiem ont šėlka pėišta Valoženės Bruonelės tievū truobuos vaizda. Spalvas parinkuom šėltas, žemaitėškas, tad kningelė bent jau mon patė maluoni pajimtė ī ronkas. Kninga recenzava lituanistā Pabrieža Jūzaps, Krušėvičiūtė Alduona, Kaupienė Laima ē Paulikienė Rūta.

(Nukelta ī 44 p.)

– *Leidēnīs skērts ugdīrou (tēik vākū, tēik ē vīresnē omžiaus žmuoniū). Kāp dērbdama so vākās patianou nauduojēt, a kningelē solaukē kētū muokītuoju diemesē?*

– Pri kningas ēšlēdēma piningās prisēdiejē Plungēs savēvaldībē. Bovuom sotarē, ka kuožnā Plungēs mokīklā kliūs bēnt po kelēs kningelēs. Žēnau, ka ē Kretinguos rajuonē mokītuojēs tou kningelē nešiuojēs i pamuokas, vākams ēš anuos parenk oždoutis. Mona patiuos muokēnē tēp pat anou skaita, daug kou ēš anuos ēšmuokuom ē „Žemaitēškūs skaitīmūs“ skaitiem. Po kningas pristatīma paduovēnuojau tou leidēnieli vēinam sava muokēniou. Ons po kēik laika atējēs saka: „Parskaitiau vēsa ē, jē reikies, galēt kvēistē, galiesio vēsēms garsē paskaitītē.“ Apsēdžiaugiau, ka skaita.

– *Kuokēs šēs laikās ī galēmībēs muokīklus, ka ē tuo patiuo Plungēs „Saulēs“ gimnazėjuo, žemaitēškā rokoutēis, puoselietē žemaitiu kalba, žemaitiu krašta kultūras tradicjēs? Kas če džiogēn ē kas, Tamstas sopratēmo, galietom būtē geriau?*

– Aš so vākās mokīkluo tonkē rokoujous žemaitēškā. Vēn rondū tuokiū, katrēi nuor dalīvautē žemaitēškūs skaitīmūs – ē sava rajuona, ē vēsa krašta (regējuona). 10 metu dalīvavuom skaitīmu konkursūs Skoudē (tik do kartus nelaimiejuom pērmuos vēitas). Kēik atsēmēno, trīs kartus dalīvavuom konkursē „Tarmiū luobinā“, do kartus pērmās vēitas laimiejē mūsa auklietēnē dalīvava tuo konkursa respoblēkēniamē etapē. Torio ē žemaitēškā korontīū muokēniū: ē vēinamē, ē kētamē „Koram žemaitēškā“ konkursē ē pērma, ēr ontra, ē tretē vēita pelniem. Džiaugous, kumet vākā ēšmuokst žemaitēška teksta ē saka: „Mona babītē tēp šnek.“

Vo ēš kētuous posēs, kalba keitas, neblēikt seniau nauduotu dāktū, nebrēk ē žuodiu anēms pavadintē, daug tarptautēniu esam prijiemē. Ē žemaitiu kalba keitas: daug bēndrēnēs kalbuos žuodiu, tik taram anus žemaitēškā. Ožmēršiuom ē žemaitēška sakēnē stroktūra. Muokēnē jau šnek kētēp, negu anū buočē. Dā kēta pruoblema – senē dāktā nier interaktīvē, diel tuo nebie jaunimou iduomē. Kuožnās metās mažiau ē mažiau vākū besērenk etnēnē koltūra.

Plungēs „Saulēs“ gimnazėjuo jau ontrē metā organizouju etnēnēs koltūras integravēma i ogduomūsius dalīkus dēina. Pernā, tou dēina, ka

vīka egzamēns ē vēsē toriejuom ēšeitē ēš mokīklā, vākštīuojuom pu miesta ē iduomavuomies amatās. Paskērstiem muokēnems gatvēs ē daviem oždoutis: ēš geografējēs (soskaičioutē, kuokēs amatās vertas tuo gatvie ēšēkūrosēs īmuonēs ē kēik tēn anū ī), ēš matematikas, istuorējēs, etikas (pašnekintē sotēkta žmuogo ē paklaustē, kamē onkstiau miestē bova tirs, atrastē, kas tēn ī dabā), chemējēs, šuokē ē mozēkas. Šēs metās, katrus Lietovuos Seims ī paskelbēs Arklē (Žērga) metās, ejuom i parka. Bovosēs kalvēs vēituo paveikslavuomies so padērbtuoms ēr ornamētās ēšpaišītuoms pasaguoms, dainiavuom dainas aplē arklius, šuokuom „Šīvi“, sprēndiem krīžmažuodius aplē arkliū spalvas. Gegužēs pradiuo švēntiem gimnazėjēs 25 metu jobēlieju, sorēngiem Saulēs dēinā skērta konfērēncējē, patis skaitiem pranēšēmus ē klausiemies svetiū. Vēsa mūsa darba apibēndrēna pruofesuorios Balsīs Rimants, pasakēs, ka „kas nešnek sava gimtougjē kalba – netor savastēis.“

Kningas skīrelē „Patruovas“ iliustracējē. Dailininkē Valūzienē Bruonē